

Domfældte udviklingshæmmede i tal

Artiklen Domfældte udviklingshæmmede i tal beskriver nye domme pr. år, antallet af domfældte udviklingshæmmede over tid, foranstaltningsdommenes længstetider samt typer af foranstaltninger og lovovertrædere.

Af Lars Sandberg, faglig konsulent, Socialstyrelsen

Antallet af nye domme pr. år

Tabellen viser antallet af nye foranstaltningsdomme pr. år siden juli 2000. Som det fremgår, har tendensen været stigende, når man ser bort fra et lille fald omkring 2007 antageligt som følge af retsreformen. Langt de fleste domme tilfalder lovovertrædere, der er udviklingshæmmede i lettere grad, eller som på gerningstidspunktet var i en tilstand, der må ligestilles hermed. De falder ind under straffelovens § 16, stk. 2. Lovovertrædere, der er udviklingshæmmede i højere grad, udgør en lille gruppe. De er omfattet af straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt.

	2000-01	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2010	2011
§ 16.1, 2. pkt.	10	4	4	5	7	2	6	9	6	21
§ 16.2	50	51	48	65	77	68	66	64	103	119
I alt	60	55	52	70	84	70	72	73	109	140

Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor, årlige redegørelser (bortset fra 2009) til Folketingets Retsudvalg.

Man ved ikke, om den stigende tendens afspejler en reel vækst i antallet af lovovertrædere i denne målgruppe, eller om helt andre forhold spiller ind.

Det daværende Netværket vedrørende Domfældte Udviklingshæmmede (NDU) vurderede, at stigningen delvist kan skyldes mere kriminalitet. Eksempelvis kan lettere adgang til stoffer have medvirket til øget misbrug og følgekriminalitet.

Misbrug er forholdsvis udbredt blandt domfældte og tilmed svært at afhjælpe med de eksisterende behandlingsmetoder. Endvidere har der formentlig været en øget tilbøjelighed til at anmelde vold, overgreb og trusler mod personalet til politiet, fordi mange sociale boformer i de seneste fem til ti år har formuleret volds- og anmeldelsespolitikker.

NDU pegede også på andre mulige forklaringer. Men uanset disse kunne stigningen ikke alene tilskrives større kriminalitet.

Snarere vurderede NDU, at en stor del af udviklingen måtte skyldes større opmærksomhed omkring behovet for at få undersøgt, om en sigtet person kan være udviklingshæmmet eller må ligestilles hermed, så vedkommende eventuelt kan få en foranstaltning i stedet for en straf.

Til grund for denne opmærksomhed kan eksempelvis ligge en større viden om denne gruppe, en glidning i opfattelsen af, hvem der kan og bør profitere af en foranstaltning og en samfundstendens til at diagnosticere.

Antallet af domfældte udviklingshæmmede

Nedenstående tabel viser udviklingen i antallet af lovovertrædere, som vurderes at være udviklingshæmmede eller ligestillet hermed. Selvom tallene ikke er helt sammenlignelige, er tendensen klar: Gruppen er lille, men er dog vokset støt fra knap 85 i 1991 til lidt under 400 i 2010. Det aktuelle antal er ukendt.

1991	1994	1998	2001	2005	2010	2013
84	107	184	221	332	387	?

Tallene fra 1991 til 2001 er fra *Statusrapport om amternes arbejde med domfældte udviklingshæmmede* (Amtsrådsforeningen, 2003: 13). Rapporten rummer også tallene for de mellemliggende år. Tallet for 2005 er baseret på et skøn, der indgår i *Tre statusbeskrivelser fra Netværket vedrørende Domfældte Udviklingshæmmede* (NDU, 2007: 18). Og tallet for 2010 vedrører de lovovertrædere, anklagemyndigheden førte kontrol med i januar det pågældende år. Det oplyste Justitsministeriets Forskningskontor til NDU under den daværende evaluering af virkningen af bestemmelserne om de tidsbegrænsede foranstaltninger.

Om det samlede antal er vokset yderligere siden januar 2010, ved man ikke. Men det er sandsynligt. For antallet af nye domme har formentligt været større end antallet af ophævede domme:

Der blev i resten af 2010 og 2011 afsagt knap 250 nye domme, hvilket er markant flere end i de foregående år. Antallet af nye domme i 2012 er endnu ukendt, men vil næppe være betydeligt lavere end tidligere.

Ingen kender endnu antallet af domme, der er blevet ophævet efter januar 2010. Der er imidlertid kendskab til forløbet af de domme, som blev afsagt fra juli 2000 til og med 2006. Justitsministeriets Forskningskontor har i redegørelsen *Evaluering af tidsbegrænsede foranstaltninger* vist, at 69 % af alle foranstaltninger afsagt til og med 2003 var ophævet inden for fem år efter dommens dato, uden at de blev forlænget eller efterfulgt af en ny dom.

De ophævede domme varede i gennemsnit knap tre og et halvt år. Omkring halvdelen af de tidsbegrænsede foranstaltninger var ophævet inden for fem år (2010: 20-22). Forskningskontorets forløbsanalyser af dommene afsagt i 2004 – 2006 viser nogenlunde samme tendens.

Foranstaltningsdommenes længstetider

Når der afsiges en foranstaltningsdom, skal retten samtidig fastlægge, om der skal berammes en længstetid, og hvor lang den i givet fald skal være.

Som regel tidsbegrænses foranstaltningen, hvis kriminaliteten er af mindre alvorlig karakter – eksempelvis simpel vold eller tyveri. Længstetiden er fem år, hvis foranstaltningen medfører eller giver mulighed for anbringelse.

Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden forlænge de tidsbegrænsede foranstaltninger med yderligere to år.

Derimod fastsættes der almindeligvis ingen længstetid, hvis der er tale om personfarlig kriminalitet som drab, røveri, brandstiftelse og alvorlige sædelighedsforbrydelser.

Uanset længstetiden skal den enkelte foranstaltning være så kortvarig som muligt. Anklagemyndigheden påser løbende, at de tidsbegrænsede domme ikke varer længere end højst nødvendigt, og indbringer spørgsmålet om ændring eller endelig ophævelse af domme uden længstetid for retten fem år efter afgørelsen, med mindre retten har fået det forelagt inden for de sidste to år. Derefter tager retten stilling til spørgsmålet mindst hver andet år.

Tabellen viser de berammede længstetider for de 785 domme, som blev afsagt fra juli 2000 til 2011.

	1 år	2 år	3 år	5 år	Uden længstetid	Domme i alt
I alt	3	17	136	303	326	785
I pct.	0,4	2,2	17,3	38,6	41,5	100

156 eller cirka 20 % af dommene er berammet til tre år eller mindre. Godt 300 domme – svarende til næsten 40 % - er fastsat til fem år. 326 domme svarende til knap 42 % er uden længstetid.

Hvor længe foranstaltningerne varede i gennemsnit, ved man ikke, da nogle domme fortsat er gældende.

Men Justitsministeriets Forskningskontor har vist, at hovedparten af de domme, der blev afsagt i perioden juli 2000 – 2006, var ophævet inden for fem år efter dommens dato. De fleste tidsbegrænsede domme ophører før eller ved domsperiodens udløb, mens godt halvdelen af de tidsbegrænsede domme er ophævet inden for fem år efter dommens dato.

Lovovertrædelser og foranstaltninger

Langt hovedparten af foranstaltningerne idømmes som følge af:

- 1) vold, navnlig vold mod tjenestemænd
- 2) røveri og tyveri
- 3) seksualforbrydelser, især samleje med børn og blufærdighedskrænkelser
- 4) brandstiftelse

Der er fem typer af foranstaltninger, som lovovertrædere med udviklingshæmning kan blive idømt efter straffelovens § 68:

1. Anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap

Foranstaltningen er beregnet på personer, der må anses som udtalt farlige, og derfor anbringes i den sikrede afdeling på Koføedsminde. Normalt fastsættes der i disse sager ingen længstetid.

2. Anbringelse i et botilbud for personer med vidtgående psykiske handicap med mulighed for at blive overført til en sikret afdeling, hvis kommunen finder det relevant

Foranstaltningen er beregnet på personer, der har begået personfarlig kriminalitet og derfor har brug for døgnovervågning. Der er tillige en recidivrisiko, hvorfor personen hurtigt skal kunne overflyttes, hvilket ikke vil kræve rettens godkendelse. Foranstaltningen kan være uden længstetid eller med en længstetid på 5 år.

3. Anbringelse i et botilbud for personer med vidtgående psykiske handicap

Foranstaltningen bliver typisk anvendt på personer, der har begået personfarlig kriminalitet, og hvor der skønnes et behov for konstant overvågning. Foranstaltningen kan være uden længstetid eller med en længstetid på fem år.

4. Tilsyn af kommunen med mulighed for overflytning til et botilbud for personer med vidtgående psykiske handicap

Foranstaltningen er beregnet på domfældte, hvor tilsyn, eventuelt kombineret med socialpædagogisk bistand, kan række, men hvor der kan opstå behov for en anbringelse, hvilket ikke kræver rettens godkendelse. Foranstaltningen kan være uden længstetid eller med en længstetid på fem år.

5. Tilsyn af kommunen, så lovovertræderen efterfølger tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde

Foranstaltningen er beregnet på personer, der har behov for social støtte i dagligdagen, og kan vare op til tre år.

Opregningen er ikke udtømmende, da en foranstaltning kan tilpasses lovovertræderens behov. Ifølge Rigsadvokaten kan foranstaltningstype fire og fem suppleres med særlige vilkår. Det kan være om psykiatrisk behandling, sexologisk behandling, stofmisbrugsbehandling, antabusbehandling, behandling for spillelidenskab, forbud mod ophold, hvor der er børn, mv.

Det sker dog, at domstolene også fastsætter et vilkår i tilknytning til foranstaltningstype et, to eller tre.

Der føres kriminalpræventivt tilsyn med alle foranstaltningsdømte.

Tabellen viser, hvordan foranstaltningerne var fordelt i forhold til den gruppe af lovovertrædere, anklagemyndigheden førte kontrol med i januar 2010 – den seneste opgørelse på området.

Foranstaltningens art	Antal	Procent
Anbringelse i sikret afdeling	18	4,6
Anbringelse i institution, med mulighed for overførsel til sikret afdeling	34	8,8
Anbringelse i institution	43	11,1
Tilsyn med mulighed for administrativ anbringelse	239	61,8
Tilsyn	52	13,4
Andet	1	0,3
I alt	387	100

Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor, 2010.

Kilder

Nye foranstaltningsdomme i 2011 og forløbet af domme afsagt i 2006, Justitsministeriet, 2012:

<http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2012/Foranstaltningsdomme2011.pdf>

Evaluering af tidsbegrænsede foranstaltninger, Justitsministeriet, 2010

http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2010/Tidsbegransede_foranstaltninger.pdf

Undersøgelse af det kriminalpræventive tilsyn, Ankestyrelsen, 2009. http://www.ast.dk/Page_Pic/pdf/Kommuners_tilsyn_med_domfældte_02_09_2009_11_04.pdf

Anklagemyndighedens behandling af straffesager i forhold til psykisk afvigende kriminelle, Rigsadvokaten, 2007

http://www.rigsadvokaten.dk/media/RM_5-2007.pdf

Tre statusbeskrivelser fra Netværket vedrørende domfældte udviklingshæmmede, 2007
<http://www.socialstyrelsen.dk/handicap/udviklingshaemning/udgivelser/domfaeldte/ovrige-publikationer>

Statusrapport om amternes erfaringer med domfældte udviklingshæmmede, 2003
<http://www.regioner.dk/Social/~media/Filer/Social%20og%20psykiatri/StatusrapportOmAmternesArbejdeMedDomfaeldteUdviklingshaemmede%201.ashx>

Artiklen er publiceret april 2013 af Socialstyrelsen.

Må frit kopieres med tydelig kildeangivelse.

